

## Yaakov and Esav's Reunion – Artwork



*The Reconciliation of  
Jacob and Esau*  
Peter Paul Rubens



*Meeting of Jacob and Esau*  
Francesco Hayez



*Jacob and Esau*  
George Frederick Watts

# Yaakov and Esav's Reunion in Art

## Introduction

The reunion of Yaakov and Esav (Bereshit 33) has been interpreted in contrasting ways by both commentators and artists alike. The three paintings shown here, *The Reconciliation of Jacob and Esau* (1625-28) by Rubens,<sup>[1]</sup> *Meeting of Jacob and Esau* (1844) by Hayez,<sup>[2]</sup> and *Jacob and Esau* (1878) by Watts,<sup>[3]</sup> all portray the same moment in the scene. Yet, they differ in how they illustrate the brothers' interaction, garb, and respective entourages. These choices reflect different readings of the relationship between the brothers and the motives for their actions.

## Contrasting Images

### Rubens

Rubens's painting is vibrant with color and movement. In the middle, Yaakov kneels before an armored Esav, who is reaching out to greet his twin. Yaakov's four wives and servants watch from behind, as their cattle and sheep graze around them. Two infant children wriggle in their mother's arms. Esav, too, is flanked by his supporters, but they are armed men with spears and horses, ready for battle.<sup>[4]</sup>

### Hayez

Hayez paints his canvas in muted tones, setting a calmer mood for the scene. On the right, Yaakov bows his head and embraces Esav, while Esav gazes over him at Yaakov's wives and sons. Two of Yaakov's wives, presumably Leah and Rachel, are prominently displayed, while the other two are somewhat obscured.<sup>[5]</sup> The children range in age. The younger ones clamber on the camels or hide behind their mothers, while the older ones stand up front to watch the reunion.

### Watts

In contrast to Rubens and Hayez, Watts chooses to focus exclusively on the two brothers. They cover the whole canvas, and the only suggestion of any accompanying family is two faces that peek through from afar. The brothers are painted in a bronze hue, lending them an almost sculptured look. Esav is positioned to the right, with his hands on Yaakov's neck and his head posed to kiss him. Yaakov stands with his hand raised, apparently not ready to embrace his brother.<sup>[6]</sup>

## Relationship to the Biblical Text

The artists' choices reflect certain ambiguities in the Biblical text and different possible interpretive stances:

### Esav's Motives

Rubens paints Esav in full battle gear, his armed men standing right behind him. Hayez, in contrast, portrays him in everyday garb, coming alone to greet Yaakov while his men wait at a distance. Watts' presentation is somewhere in the middle, depicting Esav with a sheath of arrows but without armor. In his image, neither brother is flanked by family or servants. The different portrayals make one question Esav's intentions when coming to meet Yaakov. Was he approaching with an army of 400 men intent on battle, as Yaakov feared, or was he coming in peace with his men serving as an honor guard?<sup>[7]</sup> See [Esav: Friend or Foe](#) for elaboration.

## Esav's Embrace

Both Rubens and Hayez depict Yaakov in a conciliatory pose, prostrating himself before his brother, as Esav opens his arms to embrace him. Watts, too, paints Esav reaching his arms out towards Yaakov, but instead of hugging Yaakov to his chest in affection, he appears to grasp his neck as if about to choke him. Is there any hint in the Biblical text that Esav's hug and kiss were insincere, or that his actions hid more sinister intentions? From a straightforward reading of the text it appears that Esav's embrace was heartfelt, but midrashic and later sources view the Masoretic dots atop the word "ויִשָּׁקֵהוּ" as a clue that all was not as it seemed.<sup>[8]</sup>

## 12 Children in 6 Years?

The two children in the painting by Rubens are depicted as infants, whereas the boys in Hayez's image span a much wider array of ages. How young could any of Yaakov's children have been at the meeting? What is the possible range between oldest and youngest? The questions relate to a difficulty in the Biblical text. The simple reading of Bereshit Chapters 29-30 suggests that Yaakov's wives bore him children consecutively, but the verses also suggest that all twelve<sup>[9]</sup> were born in a period of only slightly more than six years.<sup>[10]</sup> This contradiction leads some commentators to propose that some of the pregnancies must have overlapped,<sup>[11]</sup> and others to suggest that there was a period of more than six years in which the children were born.<sup>[12]</sup> See [The Births and Relative Ages of Yaakov's Children](#) for more.

<sup>[1]</sup> Peter Paul Rubens (1577–1640) was a renowned Dutch Baroque painter who emphasized color and motion in his images. Rubens' sketch used in preparation for the painting can be viewed [here](#).

<sup>[2]</sup> Francesco Hayez (1791–1881) was an Italian painter of the Romantic movement. This painting is exhibited in the Pinacoteca Tosio Martinengo, a gallery in Brescia, Italy.

<sup>[3]</sup> George Frederick Watts (1817–1904) was an English Victorian painter and sculptor connected to the Symbolist movement. Many of his works, including this one, are housed in the Watts Gallery in Compton, England.

<sup>[4]</sup> Interestingly, there is an innocent-looking child who appears in the midst of Esav's army. His identity is unclear.

[5] Zilpah stands behind Leah, while Bilhah is apparently the figure on the camel whose back faces the viewer.

[6] Yaakov's pose even suggests that he might be attempting to ward Esav off.

[7] See the interpretations of [Targum Pseudo-Jonathan](#) and [Rashi](#), and contrast with that of [Rashbam](#).

[8] See the various opinions in [Sifre](#) and [Bereshit Rabbah](#).

[9] This number includes Dinah, but not Binyamin.

[10] This period of six years and three months began nine months after Yaakov's marriages to Leah and Rachel (which followed his working for Lavan for an initial seven years) and concluded with the birth of Yosef upon the completion of Yaakov's second seven year stint (or approximately six years before the reunion with Esav).

[11] See [Ibn Ezra](#) who proposes that some of the verses are achronological. He suggests that Gad was conceived before the birth of Naftali, and that Yosef might have been conceived before the birth of Zevulun. He also raises the possibility that Zevulun and Dinah were twins. Cf. [Seder Olam Rabbah](#) which maintains that all of the children were indeed born consecutively, but that all were born prematurely, in only the seventh month of pregnancy. According to this calculation, Yaakov's second seven year stint working for Lavan provided just enough time for twelve consecutive seven month pregnancies.

[12] [Ralbag](#) extends the period by maintaining that Leah was actually given to Yaakov before he completed the initial seven years of work. In contrast, [Jubilees](#) extends the period at the other end by having Yaakov's negotiation with Lavan about the terms of his wages and most of his final six years of shepherding take place before the youngest children were born. [See [Birth of Yaakov's Children](#) regarding the different factors which motivated these exegetes.] Rubens' depiction of the infants fits only if one assumes the chronology presented in [Jubilees](#).

# Yaakov and Esav's Reunion in Art

## Sources

### BIBLICAL TEXTS

#### בראשית ל"ב: ד'-ז'

(ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָחִיו אֲרֻצָּה שְׁעִיר שָׂדֵה אֲדוּם. (ה) וַיֵּצֵאוּ אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנָי לַעֲשׂו כֹּה אָמַר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב עִם לְבָן גְּרֵתִי וְאַחַר עַד עָתָה. (ו) וַיְהִי לִי שׂוֹר וְחִמּוֹר צָאוּ וְעָבַד וּשְׂפָחָה וְאֲשָׁלְחָה לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי לְמִצְאָה חֹן בְּעֵינֶיךָ. (ז) וַיֵּשְׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו וְגַם הִלְךְ לְקִרְיַתְךָ וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ.

#### בראשית ל"ג: א'-י"ז

(א) וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה עֹשֶׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחֲץ אֶת הַיְלָדִים עַל לְאָה וְעַל רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׂפָחוֹת. (ב) וַיִּשֶׂם אֶת הַשְּׂפָחוֹת וְאֶת יְלָדֵיהֶן רֵאשֻׁנָה וְאֶת לְאָה וַיְלַדְיָהּ אַחֲרָנִים וְאֶת רָחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרָנִים. (ג) וְהוּא עָבַר לְפָנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אֲרֻצָּה שְׁבַע פַּעַמִּים עַד גִּשְׁתּוֹ עַד אָחִיו. (ד) וַיִּרְץ עֹשֶׂו לְקִרְיַתּוֹ וַיִּחַבְקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל צַנְאוֹ וַיִּשְׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ. (ה) וַיִּשָּׂא אֶת עֵינָיו וַיִּרְא אֶת הַנְּשִׂים וְאֶת הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי אֵלֶּה לָךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר חֲנַן אֱלֹהִים אֶת עֲבָדְךָ. (ו) וַתִּגְשֶׁן הַשְּׂפָחוֹת הֵנָּה וַיְלַדְיָהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוּיָן. (ז) וַתִּגַּשׁ גַּם לְאָה וַיְלַדְיָהּ וַיִּשְׁתַּחוּ וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף וַרְחַל וַיִּשְׁתַּחוּ. (ח) וַיֹּאמֶר מִי לָךְ כָּל הַמַּחְנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לְמִצְאָה חֹן בְּעֵינֵי אֲדֹנָי. (ט) וַיֹּאמֶר עֹשֶׂו יֵשׁ לִי רֵב אָחִי יְהִי לָךְ אֲשֶׁר לָךְ. (י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֵל נָא אִם נָא מִצְאָתִי חֹן בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחָתְךָ מִנְּחִתִּי מִיָּדִי כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי כְּנִיד כְּרֵאת פָּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצָנִי. (יא) קַח נָא אֶת בְּרִכְתִּי אֲשֶׁר הִבָּאת לָךְ כִּי חֲנַנִּי אֱלֹהִים וְכִי יֵשׁ לִי כָל וַיִּפְצַר בּוֹ וַיִּקַּח. (יב) וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנִלְכָה וְאֵלְכָה לְנִגְדְךָ. (יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹ אֲדֹנָי יִדַע כִּי הַיְלָדִים רַכִּים וְהִצָּאוּ וְהִבָּקֵר עָלוֹת עָלַי וְדַפְקוּם יוֹם אֶחָד וּמְתוּ כָּל הַצָּאוּ. (יד) יַעֲבֹר נָא אֲדֹנָי לְפָנַי עֲבָדוּ וְנִגַּנִּי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי לְרַגְלֵי הַמַּלְאָכָה אֲשֶׁר לְפָנַי וְלְרַגְלֵי הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר אָבֵא אֶל אֲדֹנָי שְׁעִירָה. (טו) וַיֹּאמֶר עֹשֶׂו אֲצִיגָה נָא עִמָּךְ מִן הָעַם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לְמָה זֶה אֲמַצָּא חֹן בְּעֵינֵי אֲדֹנָי. (טז) וַיֵּשֶׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֹשֶׂו לְדַרְכּוֹ שְׁעִירָה. (יז) וַיַּעֲקֹב נִסַּע סִכְתָּה וַיָּבֹן לוֹ בַּיִת וַלְמַקְנָהוּ עֹשֶׂה סִכְתָּה עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הַמְּקוֹם סִכְתָּה.

### CLASSICAL TEXTS

#### יובלים כ"ח: י"ז-ל"ט

(יז) וַיִּפְתַּח ה' אֶת רַחֵם לְאָה, וַתֵּהָר וַתֵּלֵד לִיעֲקֹב בֶּן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן, בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי בַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לַשְּׁבוּעָה הַשְּׁלִישִׁי. (יח) וְרַחֵם רַחֵל עֲצוֹר, כִּי רָאָה ה' כִּי שְׂנוּאָה לְאָה וְרַחֵל אֲהוּבָה. (יט) וַיִּבּוֹא יַעֲקֹב עוֹד אֶל לְאָה, וַתֵּהָר וַתֵּלֵד לִיעֲקֹב בֶּן שֵׁנִי, וַיִּקְרָא שְׁמוֹ שְׁמֵעוֹן, בְּאַחַד וְעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ הָעֶשְׂרִי בַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לַשְּׁבוּעָה הַהוּא. (כ) וַיִּבּוֹא יַעֲקֹב עוֹד אֶל לְאָה, וַתֵּהָר וַתֵּלֵד לוֹ בֶּן שְׁלִישִׁי, וַיִּקְרָא שְׁמוֹ לֹוִי, בְּרֵאשִׁית הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית לַשְּׁבוּעָה הַהוּא. (כא) וַיִּבּוֹא יַעֲקֹב עוֹד אֶל לְאָה, וַתֵּהָר וַתֵּלֵד לוֹ בֶּן רְבִיעִי, וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוּדָה, בַּחֲמִישֵׁה עָשָׂר

יום לחודש השלישי בשנה הראשונה לשבוע רביעי. (כב) ועל כל זאת קנאה רחל בלאה בראותה כי לא ילדה ותאמר אל יעקב הבה לי בן. (כג) ויאמר יעקב: האנכי מנעתי ממך פרי בטן, ואם אני עזבתיך. (כד) ותרא רחל כי ילדה לאה ליעקב ארבעה בנים, ראובן שמעון לוי ויהודה, ותאמר רחל אליו בוא אל אמתי בלהה, ותהר ותלד לי בן. (כה) ויבוא אליה, ותהר ותלד לו בן, ותקרא שמו דן, בתשיעי לחודש השישי בשנה השישית לשבוע השלישי. (כו) ויבוא יעקב עוד אל בלהה, ותהר ותלד ליעקב בן שני, ותקרא רחל שמו נפתלי, בחמישי לחודש השביעי בשנה השנית לשבוע הרביעי. (כז) ותרא לאה כי עקרה היא, ועמדה מלדת, ותקנא ותתן גם היא את זלפה שפחתה ליעקב לאשה. (כח) ותהר ותלד בן ותקרא את שמו גד, בשנים עשר יום לחודש השמיני בשנה השלישית לשבוע הרביעי. (כט) ויבוא עוד אליה, ותהר ותלד לו בן שני, ותקרא לאה את שמו אשר, ביום השני לחודש עשתי עשר בשנה החמישית לשבוע הרביעי. (ל) ויבוא יעקב אל לאה, ותהר ותלד ליעקב בן, ויקרא שמו יששכר, ביום הרביעי לחודש החמישי בשנה הרביעית לשבוע הרביעי ותתן אותו אל האומנת. (לא) ויבוא יעקב עוד אליה, ותהר ותלד שני ילדים, בן ובת. ותקרא את שמו זבולון, ואת שם הבת דינה, בשביעי לחודש השביעי בשנה השישית לשבוע הרביעי. (לב) ואלוהים חנן את רחל ויפתח את רחמה, ותהר ותלד בן, ותקרא את שמו יוסף בראש החודש הרביעי בשנה השישית לשבוע הרביעי ההוא. (לג) ויהי כאשר נולד יוסף, ויאמר יעקב אל לבן: תנה לי את נשי ואת ילדי ואלכה אל יצחק אבי ויעשה לי בית. (לד) כי מלאתי השנים בעבודתי אשר עבדתי עמך בשתי בנותיך, ואלכה אל בית אבי. (לה) ויאמר לבן אל יעקב: שבה עמדי בשכרך, ושוב רעה צאני וקח שכרך. (לו) ויקבו ביניהם, כי יתן לו בשכרו מן הכשבים ומן העיזים, כל זה חוס וטלוא ולבן אשר יוולד יהיה שכרו. (לז) ותלדנה הצאן כדמותן, ולכולן היה התו אשר ליעקב ולא אשר ללבן. (לח) ויפרוץ מקנה יעקב, ויהי לו בקר וצאן וחמורים וגמלים ועבדים ושפחות. (לט) ויקנאו לבן ובניו ביעקב, ויסר לבן את צאנו ממנו, ויתנכל להרע לו.

## ספרי במדבר ס"ט

וישקהו (בראשית ל"ג ד') נקוד עליו שלא נשקו בכל לבו ר"ש בן יוחי אומר הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב אלא נהפכו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו.

## סדר עולם רבה פרק ב'

אבינו יעקב היה בשעה שנתברך בן ס"ג שנה, בו בפרק מת ישמעאל, שנאמר וירא עשו כי ברך יצחק וגו', וישמעאל יעקב אל אביו וגו', וירא עשו כי רעות וגו', וילך עשו אל ישמעאל וגו' (בראשית כח), שאין תלמוד לומר אחות נביות, ומה תלמוד לומר אחות נביות, מלמד שקדשה ישמעאל ומת והשיאה לעשו נביות אחיה. עשה אבינו יעקב בארץ ישראל י"ד שנה מוטמן ומשמש את עבר, ועבר מת אחר ירידתו של יעקב אבינו לארס נהרים שתי שנים, יצא משם ובא לו לארס נהרים, נמצא עומד על הבאר בן ע"ז שנה, וכ' שנה עשה בבית לבן, ז' עד שלא נשא את האמהות, וז' משנשא את האמהות, ושש שנים אחר שנולדו י"א שבטים ודינה, נמצאו כל השבטים נולדו בז' שנים חוץ מבנימן, כל אחד ואחד לז' חדשים.

## תרגום יונתן בראשית ל"ב: ז'

ות בני אִזְגִּדְיָא לְוֹת יַעֲקֹב לְמִימֵר אֶתִּינָא לְוֹת אַחוּךְ לְעֶשָׂו וְאוּף אֶתִּי לְקַדְמוּתְךָ וְאַרְבַּע מֵאָה גוּבְרִין פּוּלְמֶרְכִין

**בראשית רבה ע"ח:ט'**

וירץ עשו לקראתו וישקוהו, נקוד עליו אר"ש בן אלעזר בכל מקום שאתה מוצא הכתב רבה על הנקודה אתה דורש את הכתב, הנקודה רבה על הכתב אתה דורש את הנקודה, כאן לא כתב רבה על הנקודה ולא נקודה רבה על הכתב אלא מלמד שנכמרו רחמיו באותה השעה ונשקו בכל לבו, אמר לו ר' ינאי אם כן למה נקוד עליו אלא מלמד שלא בא לנשקו אלא לנשכו ונעשה צוארו של אבינו יעקב של שיש וקהו שיניו של אותו רשע ומה ת"ל ויבכו אלא זה בוכה על צוארו וזה בוכה על שיניו, ר' אבהו בשם ר' יוחנן מייתי לה מן הכא (שיר /השירים/ ז) צוארך כמגדל השן וגו'.

**MEDIEVAL TEXTS****רש"י בראשית ל"ב:ז'**

באנו אל אחיך אל עשו - שהיית אומר אחי הוא, אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע, עודנו בשנאתו.

**רשב"ם בראשית ל"ב:ז'**

באנו אל אחיך אל עשו - ומצאת חן בעיניו כאשר אמרת, וגם הנה הוא מתוך ששמח בביאתך ובאהבתו אותך, הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו לכבודך. זהו עיקר פשוטו. וכן גם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו.

**אבן עזרא בראשית ל': כ"א, כ"ג**

(כא) ואחר ילדה בת י"א כי עם זבולון היתה בבטן אחת.  
(כג) אסף אלהים את חרפתי כטעם כרת, וכן ונאסף שמחה וגיל (ישעי' טז, י). ואחרים אמרו, כי השם ראה החרפות שה"י הנשים מחרפות אותי בעבור היותי עקרה, וכאילו נאספו ונתחברו אצל השם. והנה נולדו ליעקב י"ב בנים בז' שנים, וכאשר ספרום הקדמונים מצאום בני ששה חדשים וימים במספר. ויתכן שנתנה לאה שפחתה ליעקב קודם שנולד נפתלי. גם הרתה רחל קודם שנולד זבלון, וגם דינה לא ידענו מתי נולדה.

**רלב"ג ביאור דברי הפרשה בראשית כ"ט: כ"א**

והנה קודם שהתחיל יעקב בעבודה אמר ללבן: הבה את אשתי, כי זקנתי ומלאו ימי, ואבואה אליה, כדי שאוליד ממנה. ואמנם אמר זה, לפי שכבר היו אז ליעקב יותר משבעים ושבע שנה, ולזה לא יתכן שימתין שתשלם העבודה. והנה לא היה ללבן לירוא שלא ישלים לו עבודתו, כי בידו היה לגזול לו בתו. והוכרתי לפרש, שזה העניין היה קודם שיתחיל יעקב בעבודה הזאת, לפי שבזולת זה לא יתכן שישלם מה שקרה ליהודה מעניין בניו.

וזה, כי יעקב עמד בבית לבן עשרים שנה - כמו שספר "זה לי עשרים שנה בביתך" (בנוסחנו: בביתך; בר' ל"א: מ"א) - וכאשר חסרנו מהם שבע שנים, ישארו שלש עשרה שנה מעת שנשא יעקב לאה עד צאתו מבית לבן, וכבר היה יהודה הבן הרביעי ללאה; הנה לא יתכן שיהיו לו יותר מעשרה שנים בצאת יעקב מבית לבן; וזה מבואר בנפשו, כי לכל אחד מהם היה הריון בפני עצמו. וליוסף היו אז שש שנים; וזה, שכאשר ילדה רחל את יוסף, נשלמה העבודה אשר עבד יעקב ברחל ובלאה, כמו שאמר: "תנה את נשי ואת ילדי אשר עבדתי אותך בהן" (בר' ל': כ"ו); ואז התנה לבן לתת לו שכר אחר. ואין לאומר שיאמר, שכבר עָבְדו אחר הארבע עשרה שנה, עד שילדה רחל את יוסף, ולזה אפשר שיהיו ליהודה כמו שש שנה או יותר שנולד יוסף; וזה, שכבר יִרְאֶה שלא עָבְדו יעקב בזולת שכר, כי לבן עצמו היה מרחיק זה, כמו שאמר: "הכי אחי אתה ועבדתני חנם" (לעיל ט"ו); ועוד, שכבר זכר יעקב שלא עבדו בזולת שכר, אך עבדו ארבע עשרה שנה בבנותיו ושש שנים בצאנו (ראה בר' ל"א: מ"א). וזה לאות, כי השש שנים כלם נתן לבן בהם ליעקב שכר בצאנו: פעם היה נותן לו עקודים, ופעם נקודים, ופעם ברודים, והחליף משכורתו עשרת מונים, כמו שנזכר במה שאחר זה (בר' ל"א: ז'-ח'). וכאשר היה זה כן, הוא מבואר שאם היה העניין כן, לא היו ליהודה כי אם ארבעים ושלש שנה בבא יעקב למצרים, כי יוסף היה אז בן שלשים ותשע שנה. ולפי המנהג הטבעי היו ליהודה שלש עשרה שנה קודם שתהר אשתו, ולזה היה בהכרח בן שש עשרה שנה לכל הפחות כשנולד שלה - עם שכבר נראה, שכבר היה לאונן יותר משנה אחת על שלה, ולזה צוה יהודה לתמר, שתשב אלמנה בית אביה עד יגדל שלה (ראה בר' ל"ח: י"א) - ולזה יהיו ליהודה לכל הפחות עשרים ותשע שנה, כשגדל שלה והיה בן שלש עשרה שנה, ואחר כן הרתה תמר ממנו והולידה פרץ; והנה אין לו פחות משלשים שנה. והנה בהוליד פרץ חצרון יהיו ליהודה ארבעים וארבע שנה לכל הפחות, ובהולידו חמול יהיו לו ארבעים וחמש שנה. וכבר בארנו, שלא יהיו לו לפי זה החשבון יותר מארבעים ושלש שנה בבואו למצרים, וכבר נולד אז חמול, כמו שנזכר בפרשת 'ויגש' (בר' מ"ו: י"ב); עם שהוא רחוק, שימשך כל מה שספרנו על הדבקות בזה הזמן שהגבלנו; ועוד שכבר יראה מהכתוב, שכבר ארך הזמן בין מות אונן וגדול שלה. ולזה הסכמנו לפרש, שיעקב שאל ללבן שיתן לו תכף אשתו, קודם שיתחיל בעבודה, ונתן הסבה בזה לפי שמלאו ימיו. ולפי זה החשבון יתכן, שהיו ליהודה שבע עשרה שנה בצאת יעקב מבית לבן, והיו ליהודה חמשים שנה בבאו למצרים; ובזה הזמן יתכן בלי ספק שישלם כל מה שקרה לו מהבנים; וזה מבואר לפי מה שזכרנו. ועוד, שזה נאות יותר ללשון התורה, שאם היה הרצון באמרו כי מלאו ימי - ששלמו ימי עבודתי, היה לו לומר 'כי מלאו ימי עבודתי', לא כי מלאו ימי, בזולת קשור עם העבודה, כי זה שב בהכרח אל ימי חייו. ועוד, שמזה המקום יוסר הספק, איך יתכן שיוולדו אחד עשר זכרים ונקבה אחת זה אחר זה תוך שבע שנים; כי לפי זה החשבון תהיה הולדתם נשלמת בארבע עשרה שנות העבודה, וזה ממה שאיננו זר; ואולם אמרנו זה אחר זה, לפי שכן נראה מזה הספור, במה שאין ספק בו. ואולם רבותינו ז"ל (סע"ר ב) הבינו שיהיה זה כולו נשלם בשבע שנים; וזה כולו היה ממנהגם, להפליג בחוזק ההשגחה האלהית ולפרסם עניינה אל ההמון. ואמנם מה שיאות לפי פשוטי הדברים ולאמת בעצמו, הוא מה שכתבנו; וכבר ידעת, כי דברי תורה מתחלקים לכמה טעמים.

## MODERN TEXTS